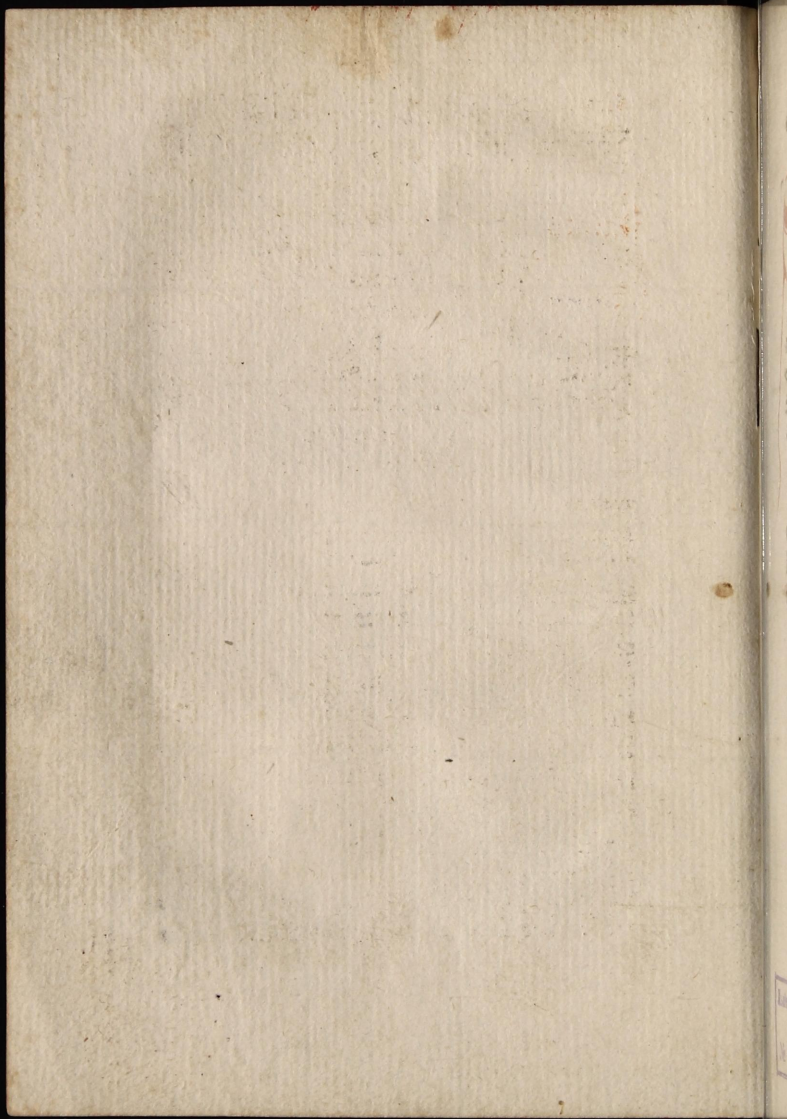

INCUNABULA

СТ. ^{II} 14.081
L. Inv. 40

INCUNABULA

СТ. ^{II} 14.088
L. Inv.

Sicut viuendi galeote. sic etiā bene
viuendi cura nobis esset: infirmos
pene labores quibz stulticia estuat
humana. tanq̄ supfluos et insanos
fugiendos longe putarem. Nūc aut̄ omnis
noster error ab eo manat: q̄ sine pposito sine
uiuim⁹. et velut in tenebris cecutientens: non
tam p callem aliquē prospectū et certū. q̄ per
oblatā nobis semitā fortuito ambulam⁹. ut se
pe quo nū ferant gressus. ne ipi quidē sciam⁹
edicere. Itaq; et conatus sepe nos peritet nū
et frequētes parit̄ affectuq; torquemur nihil
solidū nācistētes. quo stulta hoim appetitō cō
quiescat. Est enim veri boni a natura nobis in
generata cupido. verum ofusa illa quidē atq;
incerta fallacibusq; opiniombz tanq̄ teneb̄s
quibusdā obducta quibz occerati atq; decepti
p demia oberramus. S; aduersus hanc huāni
gnis cecitatē et tenebras. opē a phia petendū
est. que si forte nos dignata lumē suū admo
nerit hāc omnē que nos turbat calignū diffi
pabit vtrāq; viuendi viā a fallaci discernet
Equidē memi p̄mis ab am̄is studiosū te phie
fuisse. verū illi q̄ ad nature p̄inet indagatō;

BIBLIOTHECA SIGMUNDORUM
AN VPCP
Nº CT 14085

que & si est sublimis atq; excellens. tamē mi⁹
habet vtilitates ad vitā. q̄ ista que ad mores
hoīm virtutisq; descendit. Nisi forte instructior
erit ad bene viuendū: qui priuē & miuis & iri-
dis colores. quemadmodū fiant didicerit: q̄
si illa nūq̄ didicisset. aut emendatior erit eius
vita cui aues & pisces noti sunt q̄ si oīno eēt
incognitū. Similia hijs sūt extra que in illa tra-
dūtur habent enim splendore cognicōnis exi-
miū. vite autem vtilitatē nō habent. At vero
hec altera phia tota ut ita dixerim de re no-
stra est. Itaq; quī huius cognicōne omīssa
phifice intendunt: hī alienū quodāmodo
negociū agere videntur suū omītere. Ego igitur
galeote vehementē quidem te ad hec studi-
a reuoco. Quid enim pulchrius nobili viro.
& virtutū ab ip̄a natura amatori. & intelligen-
tia rationeq; prestanti: q̄ ea discere per que
ad casū viuere desistat: suas ipse vias adusq;
discernat. Sed vtrum ista cohortacione con-
tenti nō vltra scribemus: vel quasi persuaso-
iam tibi. addemus aliquid introductionis
causa: hoc ego potius esse reor. neq; enim in-
iūtantis est tepide agere. sed rem ipsam ad
quam inuitat vltro offerre. Referam igitur tibi
sermonem a me habitum nuper cum Mar-
cellino familiari meo. Nam cum ille ad me

137
salutādi grā domū venisset : reperissetq; forte
lectitante; post p̄ma illa amicorū consuetatū vter
q; consedisset. et quid hoc libri est inq̄t qđ modo
erat in manib; . Aristotēlis in quā liber est de
morib; ad Eudemū. Tria sūt eui. vt audiuisse
te credo hum⁹. p̄hi volumina de morib; scri
pta. vnū ad hūc quē modo dixi. alterū ad Ni
comatū filiū. Tercū quod inscribit magnorū
moralū. Et eadē oimvis est. tñ alibi enodaci⁹
alibi remissius tractātur. Recte inq̄t At enim
oportune facta huiusce rei a te mencio ē Aueo
enim. Jam p̄vidē quīs sit hui⁹ discipline p̄gres
sus et q̄si viam cognoscere nec ante hac data
mihi facultas est a te de hoc ip̄o arbitrio meo
p̄uidendi. Nūc vero quia ut video otiosus es
ostendē queso hec de moribus disciplina quid
nobis pollicetur. Quād me rogas inq̄. ac non
potius ip̄e tu vel n̄orum vel grecorū a quibus
ista traduntur scripta lectiras. Greca inq̄ūt
nescio. latina vero ista n̄tātia (vt tibi verū fate
ar legētem me conātemq; nō admodū inuāt
Cōiecta enim esse tali vt institutū potius eru
dire q̄ rude ab imico instituere possint. Tu qui
greco de fonte ut ait flaccus haufisti queso
mihi exponere hec de morib; disciplina qđ eius
sectatorib; reprehēttat : non munusculū inq̄
neq; lucellū. sed rem maximā p̄stantissimāq;

oim:beatos facē hoies: mō sibi ppi nō desint. s;
agendo ⁊ opando illius pcepta iussa q; sequā
tur. Et quis nō excitetur in q̄t tāta spe pposita
Ardeo mehercule iam nūc illius iniciari sacris
quare agendū eē quid p̄cipit longū in q̄ id
quidē ⁊ in singulis est. caput tñ ac sūma oim
vt bene viuas. Id vero nō de mensa. s; de mēte
finuē. Sed quomā te id tupe aiaduēto: ⁊ ad
iuuari digna est hęc cupiditas tua: conemur
tale aliq̄d tibi tradē. quale greci yfagogicum
appellāt id est quasi introductioē ⁊ ac euētiā
quandā huius disciplinē: quo patior ad illā
p̄cipiendā queas accedere. ac dicere equidē
iam ordiat. Tu vero si quid interdicens
ambigis interpella. ⁊.

Prima igitur huius disciplinē consideracō
michi videri solet. An quid sit extremum et
finis in rebus humanis ⁊ ad quem omnia que
agimus referri oporteat. Secunda quid sit id
extremū. Tercia. quibus rebus ad id perue
niatur. Hīs enim cognitis. et totius vite racō
nem quemadmodum dirigenda sit cognosce
mus. Que enim actionum nostrarum ad ve
rum finem referuntur: eas et frugi et lauda
biles dicimus. Que vero fallaci opinione ab
erant: eas vituperamus atq; propellimus.
Vt autem iam de hīs dicere Incipiam.

28
Conspiciū est plures in rebus fines eē huā-
nis. aliosq; sub alijs cōtineri. finē autē appello
cuius grā quid agim⁹. Exemplo q̄ hoc ipsum
faciam⁹ illustrius: parat q̄s nauē nauigandi
causa. nauigat autē quo pecunias acquirat. ac
quēre autē vult: quo opulentior fiat hāc ipam
opulentia: alterius grā cupit. vel honoris vel
potentie. vel ut nullius indigeat: hic igitē vi-
des tot esse fines quot sūt actus. aliosq; sub
esse alijs. idē est in ceteris. Semp enim nostra
de fine in finē graditē quidē. p̄ceditq; intentio
Nec est dubiū qm̄ supior finis p̄ciosior sit cum
illius grā inferiores appetātur. Illud preterea
ostat nos oīa que agim⁹ boni grā agē. ex quo
fit ut idē sit finis et bonū. S; an cūtra alterius
grā volum⁹ nec ubi cōsistit appetitio nostra
est aliq̄s extremus vltim⁹ finis. ad quē cum
tandē puentū fuerit appetitio quiescit. & faten-
dū est esse aliquē. ne si forte negemus. Irrita
& stulta p̄betur cupiditas nr̄a. & in infinitum
p̄gressio. & multa p̄aburda exinde sequātur
Id ergo extremū: si modo est aliq̄d. quod eē
plane ostendū est necē est eē tale: nullavt ex-
terna illecebra. s; vt p se sua vi nos incendat
& rapiat. in cupiditatē sui qd̄ p̄pter se exp̄taē
semp. et nūq̄ propter aliud. ad qd̄ referātur
oīa. ipm̄ autē nūq̄. Erit igitē hoc sūmus finis &

fūmū bonū·nam finē ⁊ bonū idē esse docuimus
Erit q̄ idē p̄ncipiū ⁊ causa. Inde siquidē mot⁹
est·cū eius grā omia omēs agāt. Intelligere
mihi videoꝝ inquit ac probe tenere·quare ad
alia si tibi videtur progrediare. Age nūc inq̄
hic quid sit extrem⁹ finis videam⁹·hoc enim
secūdo erat loco in questione p̄positū. De noie
quidē inquit aristotiles apud omēs cōuenit
felicitatē enim vulgus eruditūq; appellant. S;̄
īpā felicitas quid tandē sit·de eo sane inter se
discrepāt·nec idē vulgus sapiētesq; tradiderūt
At enī ne sapiētes quidē·nulla enim vnq̄ de
re fuit inter p̄hos tanta contentio. Nam alij
voluptatē esse id extremū ⁊ vltimū qd̄ p̄pter
seipm̄ expetit̄·⁊ cuius grā cetera agim⁹ asse
nerāt esse quidē id insitum mentibus n̄is; vt
omnia faciamus atq; patiamur; quo postea
in gaudio et leticia contenti et quieti viuere
possim⁹. Ea est autē fūma ⁊ meta voluptas. Ex
quo fit ut p̄ncipia appetendi aliq̄d v̄l fugiēdi
a voluptate doloreq; proficisci videant. Quae
⁊ ipas quidē virtutes idē censēt ab hoib; exer
ceri debēt; qz effectrices sint p̄limaz voluptatū
Cōnq; cū delictoz scelerūq; cōsilia nos veret ⁊
augat; cū inanes cupiditates q̄rū stultoꝝ vi
ta ois referta ē sollicitēt mētes ⁊ q̄etas eē neq̄
q̄ p̄mittāt. Ita cum esse sapiētis delectū ayūt

139
vt præmittendis minorib; sibi maiores opa
ret voluptates. et dolorib; puiis suscipiendis
maiores grauioresq; repellat. In hac ferme
sententiã Eudolus. et aristippus. et Epicur⁹ fuere
Et si eoz alius plus. alius min⁹ tribuerit cor
poris voluptatib; hjs addiciendus est demo
catus. quã obscure quidẽ et verbo pene in solẽti
euthymia summũ bonũ esse dixit. q̃si trãquilli
tatẽ quandã ânui oim. molestia vacãtis. Alij
vero in vsu virtutis felicitatẽ posuere. atq; ex
eo beatã ostare vitã censent. esse enĩ quoddã
ppriũ hois opus ad qd̃ agendũ natus sit. id
aut non esse viuẽ; quia omne sit etiã plãtis
nõ sensũ habẽ quia omne sit et brutis. s; vita
et actus scdm rõnem qua q̃ bene excellenterq;
vritur id. propriũ opus ad qd̃ natus sit bñ absol
uat. eũq; bñ viuere et bene agere. in eo questũ
eẽ sumũ illud hois qd̃ querim⁹ bonũ. In hac
ferme aristoteles. et theophrastus. et ceteri oēs
peripatetici fuẽ. Sed cũ querẽtur nũq̃ foret
hec vita in potestate sapientis. sid est an sibi
ipi per virtutẽ hãc p̃stare vitam bonus vir pos
sit mille difficultates suboriri videbãtur. fieri
enĩ potest vt sapiens et bonus vir et oibus vir
tutib; instructus. atq; ornatus. in exiliũ. in or
bitatem. in egestatẽ. detrudatur. amissa p̃ciã.
ablato p̃imomio. filijs propinquisq; necatis.

Pretēa vt in carcerē tūam . ut in eculeū . ut in
supplicia graua ⁊ miseranda incidat . hūc igē
quanq̄ virtutib; habundātem tamē beatum
dicē tantis in malis quis potest . Quod si ita
est . nec virtus ipa satis videt ad teate viuen
dum . ob hec hij de quibus loquor phiztria lo
nozu gna descriperūt . animi . corpis . externa . fe
licitatē in bonis animi reponūt . que sunt mariā
⁊ p̄cipua bō Corpis autē ⁊ externa adesse hōi
oportere apūt . nō ut illa ex sese btām officiant
vitā . sed ut ne opacōnes virtutis in quibus
beata vita cōsistit impediātur . Etenī supplicijs
dolorib; affectum corpus . neq; cōtemplari q̄t
q̄ nec agere pmitūt . ⁊ egestas exiliūq; multa
impediūt cum tanq̄ instrumēta desint ad agē
dum . Quid ergo miser erit sapiens . in hīs q̄
sup̄ enumerauim⁹ malis . certe non miser . ha
bitus enim virtutis illū in hac infami appella
tione defendit . sed nec etiā beatū tantis in ca
lamitatib; nūcupabo . btā enim vita ois opta
bilis est ⁊ plena gaudioꝝ . Hec vero calamito
sa nequaq̄ optabil' nec beata . Igit' hec ferme
pipatheticoꝝ est de fūmo bono vitaq; btā sen
tencia . nec ē dubiū qn̄ ⁊ si parūt' aliq̄d forti
ne tribuatur . Itaq; zeno quiq; a zenone sunt
stoyce (rigidi nempe hōies et seneci) aliter de
fūmo bono opinati sunt . Negant enim quitq̄

240
esse bonū ppter honestū. in eoq; cōsistere vitā
brām affirmāt. honestū aut est qđ bene a lau
dabilē a ex virtute fit. Ut enim quod timide
qđ libidinosē. quod abiecte agitur. turpe agit
ac dedecoris plenū: sic qđ fortiter. qđ cōnēter
quod ex dignitate agit. honestū decōꝝ pulcꝝ
nūcupam⁹. Corpis aut a fortunē omōda negāt
mala esse. Virtutē enim satis eē ad brē viūē
dū putāt. neq; carcē. neq; tormētis neq; dolo
rib; vllis. aut egestate. exilio v̄ beatā vitā im
pediri. Vicū enī sapientē et vere fortē magno
Inuidō ānuo totū ex seipō pendē. nec huānos
casus. neq; fortune iniurias expauescē. nec illi
si accidāt vnq̄ frange. Non enim exiliū. nec
paupertatē. nec dolores mala esse sapientū. qm̄
ut nihil bonū p̄ter id quod honestū. et cū vir
tute: sic etiā nihil malū nisi qđ turpiter a cum
vicio fit. qđ in sapientē eadē nequaq̄ p̄t. q̄
si fortunā metuat quis. nūq̄ erit beatus. cū et
si nō facta. attē faciēda formido illius mutabi
litas sollicitū reddat. hec ferme est m̄ fallos
Stoyce discipline forma. nescio an vera s; certa
mascula atq; robusta. Percurri tibi sentēcias
omēs de fūmo bono. que quidē cognitu digne
videbātur. De quib; scire velim qđ tantē existi
mes. Ego ne inquit fatebor tibi qđ m̄ acciderit
Sigulis dū a te cōferebātur. memē totū addixi

Nam voluptate a vacuitate doloris. que p̄ma
fuit sentēcia . nihil optabilius visū est. Quid
enim beatius aut esse aut excogitari possit q̄
vita gaudiorū plena om̄i molestia detracta . a
quid deorum immortalū vite similis ymagiā
ri possumus . quā cum sint vere felices et beati
hoc b̄tatis instar nobis mortalib; reliquisse
vidētur . Rursus vero cum ad virtutis splendo
rem oculos erexi vidus excellentie laude vsq;
adeo cōtemp̄si equidem ac posthabui volupta
tem . vt etiam doloribus a molestijs cōpandā
eam beatitudinem extimarem . Corporis vero
cōmoda externāq; prosperitatē rerū q̄si necē
tiā in bonis reponendā . Ecce alteri exurgētes
negāt quicq; tale in bonis habendū . Dantq;
hōi ptatem seipm per se in b̄tudinē asserēdi
quo quid optabilius esse potest . Ita cū omēs
ad se trahant ambigu⁹ sum qd maxime putē
p̄cipiendū . Non est mirū inq; si tibi horum sin
guli probātur . nam vulgus quidē p̄horū quā
absurda dicebāt . iā pridē auditoēs scoleq; ip̄e
respuert . Nec restāt discipline q̄ aliqd dicē vi
deatur . q̄ a si v̄bis pugnēt re tñ a effectu p̄riē
fūt . Quomō p̄ime inq; an pōt q̄t q̄ eē distāti
us . Attende inq; an tibi p̄mitatē hāc satis
p̄bare vidior . Primū stoyci a pipatheticis qd
differre putas . vtriq; p̄fecto b̄tē vite dñam

141
effectricemq; virtutē cōsentūnt in hoc fere totū
est. Et qui in vno hoc cōsentūnt vix in alijs dis
sentire possunt. Nam de corpis exteriusq; omo
dis q̄ alij bona appellāt. alij nō bona. id modo
refert quātum quisq; illis tribuerit. si non pl⁹
hij q̄ illi. de verbo differētia ē. non aut de re. q̄
alios vsitatū verbū delectat nouū. Que enim
hij bona et mala illi preposita et reiecta appellāt
de fortune mō tormentis doloribusq; corporis
diuersitas est. et quidē non magna. pipatēti
enim nō a quibusuis calamitatib; depelli vitā
bām putāt. sed ab ingentib; et multis. et hęc
ipsa si accidāt sapiētū. nequaquā eū fieri miser
dicūt. Stoici vero etiā in hijs ip̄is calamitati
bus bām asserūt. Vides ergo q̄ parū inēsit
inter hos duarū sentētiarū mgros. Quod etiam
voluptatis p̄omi non multū ab hijs discedūt
ffelicitas enī absq; voluptate esse non potest
Adēo enī implicata est illi et ānera voluptas
ut separi neq̄at. Nomē certe ip̄m quo bātas
designat a gaudento apud grecos tractū est
q̄si vita quedā gaudiosa. Actio vero virtutis
scāq; et cōtemplatio conscā demiq; ip̄a recte
factorū. immensas quasdā cōtinet voluptates.
Vt dubiū fiat hęc p̄pter illā. an illa p̄pter hęc
expetant. Clamat enim Epicurus ip̄e nō posse
cū voluptate viuē. n̄ iuste tempate prudēterq;

viuat neq; rursus iuste tempate prudens nisi
cū voluptate. Ita cū tres phorū secte. oēs pfe
cto à idē aut ppe de sūmo quidē bono dicē vide
tur. Quare nō multū tibi formidandū ē cū alte
ros sectaris ab altaris cōtingat te abscedē lon
gius. per q̄ gratū est inq̄t hāc vt ita dixerim
phorū conciliacōem audisse. nec placuit mō tua
de hys reb; disputacō. verū etiā placuit in
q̄etā mentē tuā potissimū inhēt esitātē. S;
restat t̄ tertia illa pars cū sit ne aliq̄s finis ex
trem⁹ a sūm⁹. a q̄d sit ospererim⁹. Vt nūc q̄bz
reb; remiat ad illud oīdas. Tute inq̄ ipē viā
nō ex supiorib; dictis iā hinc discernis. Discer
no enī inq̄t beate vite virtutes dñas effectri
cesq; cōsencō. s; tñ de hys audiē p cupio. Audi
igit inq̄ a si nō ad vnū referare ppositū ē. s; qñ
tū ad euidentā nūc sat eit breuū discursu ptingē
hoc ipm nūc postulo. De singul' vero si ambigā
alias. Cū igē p virtutes ad btā; vitā puemiat
ab hys ei honestas voluptasq; vera existit (de
vtutib; ipis dicē aggrediar. At; illud p̄mū a
nob̄ intelligendū ē. virtutē oē; eē affectō; ai
cōstantē quā si noie habitū vocāt. Vt ei equū
si a natura ingnatū videm⁹ vt a currē a ingitū
flecti a portare equitē possit. hec tñ ipa nō pfe
cte agit nisi cū domitus a exercitatus est. atq;
ita assuesfactus ut illa bene et scienter agat

Tūc enim pfectū quoddā habē videtur. Sic
a homo a natura aptus. p exercitacōz a assue
tudine. habitū iusticie a tempātie ceterarūq;
virtutū nanciscit. Vt tūc demū pfectū abvsi
fit qđ a natura fuerat inchoatū. Et de virtute
quidē omi in hūc mod accipiendū est habitū
sc; esse aīmi exercitacōem vsuq; acquisitū. vt
iam pire et sciēti opus suū pficiat. Virtutum
vero iparū pma pūcio est. ut alie sint moris
alie intellectus. cōueniūt vero in eo qz omnes
sūt habitus. Differūt autē qz morales fuerit in
ea pte aīmi que nō hab; rōnem. Intellectiue
autē in ea pte que rōem hab;. Prterea morales
virtutes mediocritates quedā sunt mē excel
sum a defectū. Intellectiue autē excessum nō ha
berēt nec sunt mediocritates. Insup morales
circa affectus et actus. Intellectiue autē circa
veri deprehēsiōem magis versant. Sūt vero in
tellectiue virtutes qñq; sapiētia. sciētia. pru
dentia. intelligētia. ars. Moraliū autē maior est
numerus. Vt enī affectus sūt humani qui nos
inflectūt a ducūt. Ita virtutes aduersus hos
opposite resistūt. Ex quo fit ut morales quidē
virtutes omēs circa difficile arduūq; versent
Difficile est libidines qñ freno pscere. diffici
le iracūdiam tenē. difficile auariciā cohercere
Itē est de alijs affectib; nūis. ad que enī promi

natura sum⁹ aduēsus illa virtutes opponūtur
Nil agas timide dicit virtus. nil intemperanter.
nil auare. nil iracunde. nil inique. nil abiecte. gū
de potius quiddā ppositū tibi sit. Et si adsint
facultates. magnificētia splendeat. honores ve
ro ita psequere vt dedines ambicōem. veritas
a in omni sermone a in omi vita cluceat. Pre
trea caue ne te virtutis spere decipiat viciū. In
cōsulta audacia fortitudo non est. s; temeritas
potius a vesania. tanq̄ est in vicio q̄ nō timen
da formidat. q̄ qui timenda oīno nō expaue
scit. Sit timor in piculis. ita tamē vt si pferēda
sint ratio vineat supetq; terrorem. At graue
est vulnera excipe. graue mortem obire. Sint
sane ista si ita vis a grauissima tamē incidūt
tempora in quib; honesta mors tuerpi fuerit vi
te a sapiēte preferenda. a vulnera per gloriā
excipe prestet. q̄ p ignominia corpus integrū
seruare. Idinc fortitudo illa mirabilis existit spe
ciosissima pfecto virtus. oratorū campus. que
fauore hoim excepta est. vt a defunctorum sta
tuas videam⁹ fere habitu militari. quasi pre
clarū sit hoc potissimū genē laudis in vita da
ruisse. Comune certe virtutis nomē fortitudo
sola in suā ppiā appellatōez ouertit. nec sane i
merito. Virtus enim a viro dicit. vit autem
cōstans aliquod a pugnap designare videtur

Itaq; illud in p̄mptu si viri estis id est si for-
tes. Et cesar milites increpās inq̄t se non tm̄
virtutē in milite desiderat q̄ modestiā. virtutē
haud dubie pro fortitudine ponēs. Itaq; vt
in multis alijs ita in hoc p̄datus greci q̄ nos
fortitudinē enī illi andriā vocant. id importat
ut verbū de verbo exp̄matur virilitatē. Nam
tempācia circa libidines om̄nis quidē ē nec
viri solū verū etiā mulieris. s̄ fortitudo aut̄ pro
pria viri. Versat̄ aut̄ tempācia circa libidiēs
opescendas. atq; ut fortitudo a fuga nos reuo-
cat. sic tempācia ab insequendo cohercet. vt
quodāmō inter se coīrie vna ad preliū coar-
tare. altera receptui canē videat̄. Est autē tem-
pantia circa eas voluptates q̄ nobis sūt cōes
cū ceteris amicitibz. ex quo nō pp̄rie quidē ille
hōies voluptates s̄ magis seruiles bestialesq;
hēantur. Dixim⁹ de affectibz aimi in metu ⁊ libi-
dine. quid auaricie nō arduū est frenū impo-
nere. aduersus quā immoderacōez virtus est
quā dici⁹ libeālitatē. Ea ē mediocritas quedā
in acquirendis erogandisq; pecunijs. remota
quidē ab auaricie sordibz. remota est a p̄diga-
litate amentia. Auari est enī nimia acquiren-
di cupiditas. ⁊ remissior q̄ oportet expendēdi
cura. Nec aut̄ duo contra in p̄digis nā ⁊ disso-
lutus in acquirendo. ⁊ p̄fusus in largiendo est

horū mediū liberalis. vbi a qñ a qñtum capi
endū erogandūq; sit tenet. a racōnem secur⁹
iā ista agendi habitū cōtrahit ab vfu. Sed vt
circa pecuniarū cupiditatē. honorū alia quedā
virtus existit ambiciōni cōtraria. nomē vero ne
quaq; sortita. Sūt enim quidā plusq; oport;
honorib; inhiantes. quos dicim⁹ ambiciosus
hij ferme idē in honorib; faciūt quod auari in
pecunijs cōpandis. Alij a quos honeste conse
quū possint honores. abiectione quadā animi p̄
termittūt. Inter hęc vicia virtus est quedam
intellecta quidē apte sed nō aperte noiata. At
enim a liberalitati a huic virtuti que est circa
honores due p̄clarissime virtutes cōiūde sunt
magnificētia. a magnanimitas. quarū mag
ficētia sublimior quedam liberalitas est circa
sumptus ingentes. vt si quis ad vsum populī
theatrū edificet. aut ludos exhibeat megalen
ses. aut gladiatorū mun⁹. aut epulū publicū
hec enī a hmōi que priuatū excedūt. splendo
rem quendā habent eximīū. nec liberalia mō
s̄ etiā magnifica dicūtur. Magnificētia igē ad
liberalitatē talis est. eodēq; mō magnanimitas
ad illā aliam virtutē que circa honores versat̄
Est enim vere eadē nisi q; magnitudīe animi
ppositoq; sublimi excedit vt si maximis dign⁹
sit maximos sibi honores arrogare nō versat̄

Proxima est Mansuetudo. et ipsa quae aduersus
cupiditatem constituta non pecuniarum. neque honorum
sed videlicet aduersus. Est enim ira uiscerandi cupiditas
cui existit mansuetudo ne plus nimio efferatur
huiusmodi excessus iracundia defectus uero segnicies
utraque in uicio. mediocritas uero laudabilis
que et per quibus et aduersus quos et quantum oportet
irascitur. Sic ille sublatis in me oculis quasi ad
miraretur. Mediocritatem inquit istam certe quidem
virtutes que adhuc a te commemoratae sunt. recte
suscepisse uidebantur. Mansuetudo autem admiror
si hanc suscipiat mediocritatem. Jam uero si hoc
fatemur illud quod considerandum erit iram quando
laudabilem. de quo ut tibi uerum fatear ualde
equidem subsisto. quod uero causas ambigendi habet
si non tibi mea impellatio molesta sit. conator
exprimere. Tu uero inquam arbitrati tuo. non enim
mei causa sermo hic institutus est. sed tui. Puto
igitur inquit nullam iram esse laudabilem. quod si non
laudabilis neque cum uirtute. quam omnis uirtus
laudabilis est. Virtus enim excellentiam et praestantiam
dicit. Nichil uero est omnino quod non absque ira
melius faciant homines quam irati. Quod enim ira nisi
ebullitio quedam et excitatio. maturo stabilique con-
silio et tranquillitatis rationis aduersa. Itaque non
alia tam crebro penitenda hominibus incidunt. quam illa
que per iram geruntur. Nam recta quidem illa ratio

qua nulla carē virtus pōt sedacōnem animi se
ueritatēq; requirit. Ira vero pturbat ⁊ cōcit
vt nō solum mentis iudiciū s; corporis ⁊ lauda
bilē statum puētat illa quidē atq; detorqueat
furētes oculi. ⁊ tremēta labra. verba interru
pta atq; infracta. Iactacio brachioꝝ insana
pgressio amens. hec aut ut pace tua dixerim
furoꝝ p̄piora mihi vidētur q̄ virtuti. Atq; p
absurdū est rectā quidē racōnem in virtutib;
dñari. Irā vero que nos a recta rōne demōēt
in virtutib; esse fateri. ⁊ hūc seruaturū eē mo
dū in rebus agendis credē qui in seipō modū
non seruat. vidētur poro ⁊ sapiētes viri hoc
ipm quod mō dixi aptissime testificari. Sunt
enī vt videm⁹ libri cōplures aduersus irā ab
illis cōscripti. Qui vero cōn̄ Iniraſcentiā scripse
rit. nemo adhuc quod equidē sciam repertus
ē q̄ si nō irasci laudabile sit. Irasci vero viciōsū
q̄ si irā nūq̄ eē laudabile cōstat. sequit̄ vt me
diocritas nulla ei⁹ sit s; oēm p̄mit⁹ h̄mōi ptur
bacōez ai eē improbandā. Tū ego nō ignoro
in q̄ ista dici solē ab h̄is q̄ cōn̄ pipatheticos
disputāt. sed tñ refert qd quisq; sentiāt. Que
ris nū excaescētiā istā vehementēq; iracūdiā
probem negabo equidē atq; detestabo. Quid
enī amentius. qd furori simili⁹. Queris rurſū
num Iniraſcentiā ⁊ segnicitē omi tēp̄e laudem

hac rursus in vicio ducā. atq; reprehēdam. Et
enī peto abs te si seruius penem verbēt tuū. ā
si virgini filie vim afferat. num in hoc aspiciēs
aio trāquillo esse debeas vel potius motu quo
dā aimi ad infringendā illius contumeliā infur
gere. Respondebit pfecto pietas ipa et rō rep
hendū esse te. nisi p rāta penis filieq; iniuria
indignacōez suscipias. et ad vindicandū cum
acritate quadā vehemenciori pēteris. Quid
enim queso agat filius cōtumeliā penis indi
gnā cernēs. Stabit credo eodē aimo atq; vultu
quo p̄us. nec eū tam carissimi et diuicissimi in
iuria omouebit. Et q̄s non hūc detestetur atq;
rephēdat. Ita fit ut ira quedā nōnūq; lau
dabilis sit. et nō irasci in vicio reponat. Vide
porro neq; sensum neq; mentē habē. quā vsq;
adeo fetes et dissolutus est. vt neq; doleat ne
q; grauiē ferat. cū patrie. cū penitibz. tum filiis
tū ceteris. quos carissimos habē debet? contuēlie
inferunt. neq; sane verū est qd dixisti nihil eē
oīm quod nō absq; ira melius fiat. Iuuāt enī
interdū et certe decēt stimuli quidā et motus
aimi vehemēciores. p indignitate flagicij nō
immeito suscepti. qui nos ad pietatē fortitudi
nemq; impellunt. Nam q̄ ais neminē adhuc
coī Imralencā scriptitasse. Ignorare michi
aristotile videris. qui vbiq; scriptorū suorum

segnicie & Iniraſcentiã iſtã magnope damat
Itaq; ut tu iracũdũ illũ furentũ. ſic ego diſſolu
tum hũc & ſegnẽ mẽte capto ad ſimulato. quã
nec ſentire nec curare nec affici vlla re videat
S; hec ſatis. ad reliq; miſtuti opis reuẽtamur
Dirim⁹ de mãſuetudine atq; illius extremis
In vita aut̃ & ouerſacione multi peccãt. Nam
reperiũtur quãdã cõtencioſi diſplicentes duri
difficiles in humani. Cõnq; alij adulatores
placendi ſtudio oia aſſentãtes. hec vtraq; vi
tanda ſũt. Media vero inter hec virtus ẽ ami
cicie ſimilis ꝑcul ab aſſentacõẽ ꝑcul cõtencioſa
aſpirate. Eodẽq; mō & oſtẽtacõ; & promiã in vi
ta & ouerſacõẽ abeſſe ouenit. quũ altera in pl⁹
fidio ẽ. altera i min⁹. Grauitas vero harũ me
diocritas ẽ ſ; ab oñtacõẽ remotior. Cũ aut̃ in
vita ceſſatio qdã & emiſſio neq; ei cõtĩnuo labo
rare hõ põt. Solacioꝝ quedã moderacõ ẽ. Nã
ſi oẽ; ẽfugias iocũditatẽ ruſtic⁹ ſis. Si aut̃ oẽ;
ãripias iocãdi occaſioẽ; ita ut nec digtati nec
honestati parcas. mō riſũ mouẽ poſſis. ſcurra
In hec moderacõ ẽ quedã virt⁹ q ab hijs extre
mis reduca comitas appellat̃. Sic ter gemina
fũt vicia i ouerſacõẽ hõim deuitãda. ne adũſa
tores odioſi. neue rurfus placẽtes adulatorẽs
ſim⁹ ne fingam⁹ oñtando. neue rurfus minu
endo promiãvtamur. ne ꝑcul ab oĩ iocũditate

neue proflus ridiculi hoies scurreq; hēamur.
Iusticia vero duplex est vna pfecta que oēm
cōplectitur virtutē. Altera singularis in equi
tate reposita. Equitas autē est ut ne plus omo
di neue min⁹ in cōmodi suscipiatur. hic ille pa
tere queso inq̄t parūp a hoc loco impellari te
cupio enī nisi molestū sit. quāobrem pfectam
virtutē iusticiā dixeris intelligere. an forsā
alie de quib; sup̄ dixisti virtutib; pfecte nō sūt
ne fortitudo quādē. illa quā tu multis verbis or
nasti. q̄ si ille pfecte cur huic pfectionē potius
attribuas q̄ illis. non plane intelligo. iure tu
quidē ambigis inq̄ s̄ non omnia possunt hoc tā
to ac tam p̄cipiti discursu explicari. Itaq; hoc
dictū est nō esse ppositū ut ad vnū singula re
ferem⁹ s̄ tanq̄ introductores aliq̄ in euidentia
quandā a p̄gustacōem rerū in p̄ntia tradere
Quod tñ nunc de pfecta requiris virtute. scire
debes bifariā dici pfectam. vno mō ut inchoatē
oppōit. neq; enī est dubiū nos ad iusticiam
et temperanciā a fortitudinē a liberalitatē quo
dāmō natura aptos p̄duci. vsus tñ a assuetu
do ex̄citacōq; ip̄a. ut de equo sup̄ diximus. ita
nos afficit ut tunc iā pfectum ab vsu sit quod
a natura fuerat inchoatū. isto quidē mō omis
moralis virtus pfecta est. nec min⁹ alie q̄ ipsa
iusticia. Alio mō virtus pfecta dicit̄ q̄ oēm oīno

virtutē continet et complectitur. talis vero est iusticia
illa de qua primo diximus. Est enim secundum leges
obseruatio quedam. Leges autem civitatum virtutum
opera iubent et vicioꝝ omnium facinora vetant. Nam
et que sunt continentie. ut committes adulterium
non flagitium facies. et que sunt fortitudinis. ut
non fugies in acie. non desereres locum. non arma
abicies. et que sunt mansuetudinis. ut non iurgia
dixeris. non pulsabis. non contumelia afficies. et sic
de alijs virtutibus et vicijis. illa iubendo ista vetan-
do. Que vero a legibus proficiunt iusta sunt.
Itaque illa pars iusticie que est legis custos et
obseruatrix. vniuersalis quidem est et vsu vir-
tutum omnium in se continet atque ideo perfecta dicitur quod nul-
lus virtutis vsus illi desit quasi completa quedam et
absoluta virtus. Alia vero iusticie pars quam
in equitate repositam diximus particularis est ut
non plus commodi neu minus incommodi suscipiat.
Est igitur iusticia duplex vna vniuersalis virtus
altera singularis prima est illa splendida de qua
euripides inquit. Neque Lucifer neque Hesperus ita
mirabilis. Altera vero non plus ferme laudis in
se habet quam vna ceterarum virtutum. mihi quidem in-
quit hec preciosa fuerit. et madaui memorie que
dixisti. Sed nunc quod reliqua est intellectuas
expeto virtutes. vnum adhuc restat inquit quod
ignoraem te nolo postea ad intellectuas tibi

147

Quod est inquit de continentia inquit et incontinentia
dicere que res et difficultate habet et plerisque fal-
lit et utilitate non contempnenda eius cognitio
affert. Continentia igitur non est illa quidem virtus
sed finitum quoddam et proximum. ostensum est enim
prius omnem virtutem esse habitum. Continentia ve-
ro habitus non est itaque nec virtus dici potest
versantem autem. continentia et incontinentia in hijs
in quibus temperantia et intemperantia. Abstinet
quod a iocunditate sensuum in debita si diu hoc ege-
rit in habitum transit. et tunc demum elucet virtus
temperantie ante vero quam constitutus sit habitus
in ipsis opibus continentia est. Itaque et dolens
abstinet continens nec satis firmus est aduersus
cupiditate. Eodem modo incontinentes nondum habitum
vicii contraxerit itaque rationem discernit et principium
tenet. superatur tamen ab affectu et in vicijs quodam
modo captiuus adducitur. de quo recte poeta inquit
Video meliora proboque deteriora sequor. At in-
temperans in habitu vicii constitutus nec rationem
iam nec principium tenet atque ita corruptus est
ut pueris natura rerum malum quidem bonum arbi-
tretur bonum autem malum. Itaque eligens facit inter
paras. Incontinentes vero nequaquam eligens. quia
rationem intelligit. sed tamen trahitur violentia cu-
piditatis. que in eo quidem est omni ratione potentior
habet nunc de continentia et incontinentia que

breuiter dici potuerunt. hec eadē vtilia sūt et in
ceteris virtutib; vt habitū elcōnemq; in illis
recognoscas. viciōsus enī omis qui habitū
vicij iā cōfecit lumē cognicōnis p̄cipūq; ami
sit. quāobrem malo gaudet q̄ id bonū putat.
Qui vero nondū habitū effecit. se quidē male
agē intelligit. pugnatq; simul affect⁹ ⁊ ratio.
atq; modo hec mō illa p̄uincit. Placet igē inē
virtutē ⁊ viciū medias eē affectōnes quasdā
nondū satis stabilitas vt modo ad hanc mō
ad illā inflectamur. Nūc vero qm̄ de moralibus
dictū est. intellectiua virtutes breuē videam⁹
Quarū nempe discussio p̄lixitatem exigit bre
uitas aut̄ opis susceptū opendū flagitat. Tā
q̄ igē illas monstrantes notare tm̄ singulas
illatū cōtenti erim⁹. Quociens ergo de virtute
pp̄ia loq̄mur siue illa moralis siue intellecti
fit. de animi virtute nō aut̄ de corpis loqui nos
intelligendū est. Sp̄ius vero ai p̄tes sunt due
vna rōnal' alia nō hñs rōem. Ea rursus que
rōez non hab; partē est uegatia exp̄ers oīno
rōnis quā planūs etiā inesse cōstat. p̄tē appeti
tūa cupiditatis ⁊ mot⁹ ⁊ affectuū oīm capax
q̄ si rōem nō hab; audies tm̄ est ⁊ parēs rō
ni. hec est enī illa pars animi nr̄i quā increpa⁹
errātē. quā coercem⁹ elatā. quā excitam⁹ ia
centē. quā cōsolamur afflictā. hāc nos dirigi⁹

et rōni obtempaē opellim⁹. In hac deinū pte
virtus moralis fit. que ē habitus animi p assue-
tudinē acquisitus. ut mediocritatē quandā i
affectibz seruet. Irōnalis igit pars animi du-
plex est ut ostēdim⁹. Racionalis vero etiā est
duplex. nā eius vna pars cōsultua est. altera
scientifica. Cōsultam⁹ autē de hijs que aliē esse
possunt. Scim⁹ vero ea q̄ aliter esse nō possunt
In hac itaqz rōnabili parte animi virtutes in-
tellectiue fiūt atqz ut ista diuidiē sic iste disti-
gūtur. quūqz vero esse virtutes intellectiuas su-
pradixim⁹. inter quas prudētia nobis prima
occurrit. cū superioribus quas sup̄ retulim⁹ vir-
tutibz fore iūcta. Est enim in rebus agendis
recta illa rō que moralibz moderatur virtutibz
queqz extrema refugies in mediocritate qua-
dā laudabili consistere facit. nihil aliud q̄ prude-
tia est. Ex quo fit vt nulla moraliū virtutū abs-
qz prudētia esse possit. Versatē autē prudentia
i hijs rebz que nō semp eodē mō fiūt. s; alias
aliē. In quibz etiā consiliū a electio locū hatēt
Nam de certis a impossibilibz aliē se habēt fru-
stra quīs aut cōsultat aut eligit. Itaqz a cōsiliū
a electio prudētia est. resqz agendē omēs cōsilio
a electioē pendūtur. Videt autē electio nō alijs
ferme ullis q̄ homini ouenire. Nā neqz bestijs
que sūt infra hōiem quā rōne carēt. nec rursus

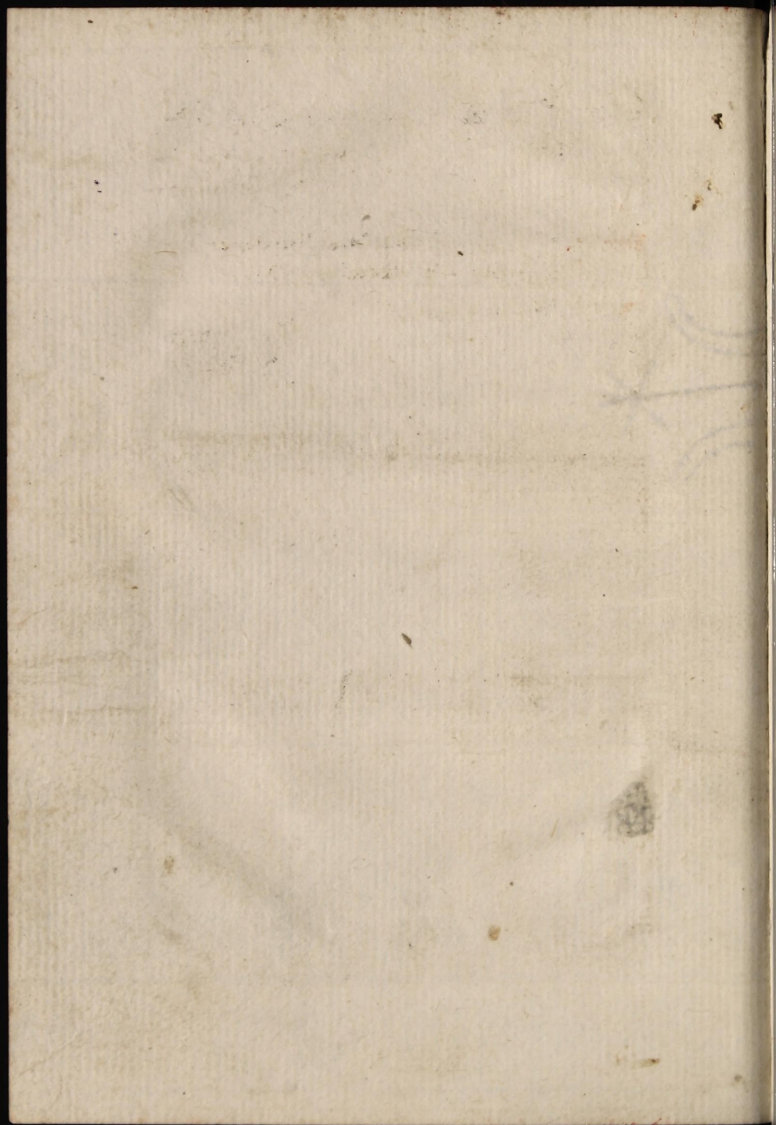
deo qm̄ ille puro intuitu singula discernēs nulla
de re ambigē pōt. At cōsiliū a electō de re dubia
est. Dicit̄ aut̄ electio. qđ ex plurib; iōsultacōe
ppositis vnū eligat̄ id est suscipiat̄. fit aut̄ hoc
cū plib; ppositis cōmodis id qđ vidē maximū
potissimūq; assumim⁹. aut cum plib; ppositis
incōmodis mime malū recipim⁹. hoc aut̄ et tē
pus a accidētia variāt et rez experientia cōsiliū
dirigit. Prudētia igit̄ de hīs est que aliē esse
possunt. Scientia vero cōn de hīs est reb; que
semp eodē mō sūt a aliē eē nō possunt. pncipia
tñ nō tractat. s; ab illis iā cognitis discurret. in
telligētia vero pncipioꝝ est a circa illa versat̄
At sapiētia vtrāq; cōplectit̄. Nā a de pncipijs
a de hīs q̄ a pncipijs manāt iudicat et discer
nit. Itaq; vā diffinita est rerū dimax huāna
rūq; cōgnicō. O p̄darā supellectilē inqt̄ a q̄si di
uinā quandā intelligētie siluā. q̄ aut̄ rerū l̄ au
dite serenāt aimū: qđ gustate recepteq; effici
ent. Restat ars inq̄ q̄ eodē gnē quo prudētia
versat̄. s; in eo differt q̄ Ars in faciēdo ē pru
dētia i agēdo. Enī vero cū pluēs sint virtutes
vt dixim⁹: cōstat alias ad ociosā vitā in cōtēpla
cōne repositā. alias ad negociosā a ciuile esse
apciōres. Sapia enī a scīa a intelligētia cōtēplati
uā alunt. prudētia vero in oī actōe dñatur vtra
q; sane vita laudes cōmēdacōesq; pprias hab;

Contēplatiua quidē diuīnior plane atq; clarior. Actiua vero in cōi vtilitate pstantior. Itaq; in pūata vel publica re. quecūq; excellē et cū laude. quecūq; pro vtilitate aut nostra aut p̄rie. aut hōim nobis carissimoz agim⁹ ea quidē oīa a prudētia et ab hīs virtutib; que sūt cū prudētia copulate descendūt. Sed illud añ omnia intelligendū est nisi bonus sit vir. prudentē neminē esse posse. Est enim prudētia vera estimacio circavtilitatē. vera aut estimacō in corrupta est. Tales vero ip̄e res q̄les reuera sūt. nisi bono viro videri nō possunt. Improbortū siquidē hōim iudicia promde sūt vt egrotantiū gustus. qui nulla ferme in re v̄z saporem agnosant. Itaq; nihil est oīm cui magis officiant vicia morū q̄ prudētie. Sceleratus enim et flagiciosus homo. verā mathematicē et pbificē noticiā retinebit. a prudētie vero opa omnino creatur. et lumē veritatis in hac vna omittit. atq; cōstat et hūc nihil velle nisi bonū. At illo ip̄o caligāt oculi. q̄ bona putat que bona non sūt. Videm⁹ alios tirānide inhiātes. alij rapinas fraudesq; meditantē. mibi vero et pedēste isti quid est qd̄ pro libidine explenda nō pretermittāt. hīs si forte deus aliq̄s cupiditatem illam morbūq; aimi euellat. ac veri bōi mentē iudiciūq; infundat. tanq̄ resipiscētes lumēq;

recipientes quibus in tenebris versati sint reco-
gnoscent suumque ipsi maximum detestabuntur errorem
proposita etenim vobis in omni vita felicitas est
eiusque cupido vobis ingemita. Ad hanc non per
vitia et libidines que nec laudem in se habent
ullam. nec quietam animam possunt. sed per vir-
tutes modestiamque ascenditur. Bono igitur viro
rectum expeditumque iter est ad felicitatem. solus
enim hic non fallitur nec aerrat. Ita is solus
bene vivit et bene agit. malus autem contra. Si
ergo beatum esse volumus. operam demus ut boni
simus. virtutesque exerceamus. Laus deo.

Explicit Liber Aristotelis de moribus ad
Eudemium. per Leonardum aretinum de greco
in latinum translatus.

150

151

INSTITUTION
OF THE
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF
TORONTO

CT. II
14.081--
A0

CT. II
14.088

SERMONES
S: CHRYSOSTOMI
ET MAGISTRI GERSONI
OPUSCULA

1007

Ст. II
14.081-
до

Ст. II
-14.088/
K1-8